

Pavlova povlastica i povlastica vjere.

Dr. Vitomir Jeličić, Rim.

Teološke i kanonističke rasprave, koje su se nastavile na pitanje o bitnom konstitutivnom elementu u ženidbi s jedne strane, a s druge strane rasprave o imedijatnom izvoru obveze interpelacija kod uporabe Pavlove povlastice, uporedo s crkvenom praksom vršenom do najnovijega vremena, odredile su pojam povlastice vjere (*privilegium fidei*) i odijelile ga od pojma Pavlove povlastice (*privilegium Paulinum*). Kroz stoljeća je izraz »povlastica vjere« (*privilegium fidei*) upotrebljavan za oznaku same Pavlove povlastice. Najnovijom praksom sv. Stolice definitivno je postavljena razlika i određen odnošaj ovih dvaju pojmova odnosno ustanova. Poznato je, da Pavlova povlastica znači pravo, koje pripada jednom ženidbenom drugu na novu ženidbu za života drugog bračnog druga, uz uvjete da je ženidba sklopljena u vrijeme, dok su obadvije stranke bile nekrštene, zatim da se jedna od njih pokrsti, i napokon da se iza toga nekrštena stranka neopravdano krati da nastavi bračni život sa pokrštenom strankom, kako to u današnjem zakonodavstvu normiraju kanoni 1120—1123, 1126—1127. Povlastica vjere označuje mogućnost razriješenja ženidbenog veza nesakramentalne ženidbe (*matrimonium naturale*) na osnovu pogodnosti vjere u slučajevima, gdje nisu ispunjeni gore spomenuti uvjeti, kao na pr. ako se ne radi o ženidbi između dvije nekrštene osobe, ako se nekrštena stranka opravdano krati nastaviti bračni život s krštenim bračnim drugom (t. j. mimo onoga kako je normirano u kan. 1123), ako nijesu nikako učinjene interpelacije, kako su kod uporabe Pavlove povlastice nužne (kan. 1121) itd. Pojam dakle Pavlove povlastice mnogo je uži od pojma povlastice vjere, i prvi je kao vrsni pojam podređen potonjem kao rodnom.¹

¹ Mnogi kanonisti, pa i današnji, ne prave nikakve razlike, i ako neki priznaju mogućnost razriješenja ženidbe u navedenim slučajevima, ali to onda svode jednostavno pod papinsku vlast nad nesakramentalnim ženidbama. Zašto je to neopravdano, vidjet će se tokom ove rasprave. Upozorujemo ovdje napose na: **Vermeersch**, *Quaesita de usu privilegii*

No tim određenjem međusobnog odnošaja ovih pojmova nije problem riješen u cijelom svom opsegu, a nijesu obuhvaćene ni sve praktične konsekvencije ovoga pitanja. Pitanje, koje se ovdje naročito nameće je pravni osnov povlastice vjere, shvaćene u cijelom njezinom opsegu, kako je malo prije spomenuto, pod koji opseg spada i Pavlova povlastica. Ako je samo jedan pravni osnov za povlasticu vjere, onda će se i sve pravne konsekvencije moći primijeniti na povlasticu vjere kao takovu. Onda će i razriješenje ženidbenog veza biti samo ondje i onda moguće, gdje se nalazi dotični pravni osnov, a ne izvan toga, makar se radilo o naravnoj, nesakramentalnoj ženidbi.

Poznato je, da je Pavlova povlastica osnovana, jednostavno izraženo, na slobodi krštene osobe obzirom na sklapanje ženidbe u onom smjeru, kako to traži interes vjere dotične osobe, drugim riječima na pogodnosti vjere. Kad je sv. Pavao, dajući slobodu i pravo krštenoj stranci na sklapanje nove ženidbe, ako nekrštena stranka »odstupi«, u smislu I Kor. 7, 15, i motivirao to slobodom, kojom nas je Bog kao vjernike obdario,² onda je jasno, da je vjera, njezino sačuvanje juridički temelj za razriješenje, ako se ima pred očima nerazrješivost ženidbe kao njezino bitno svojstvo, koje joj po naravnom pravu pripada. Kad govorimo o juridičkom osnovu, ne mislimo pod tim razlog za razriješenje (*causa dispensationis*), jer je to posve drugo, kako će se vidjeti iz daljnjeg raspravljanja.

Jasno je k tome, da taj isti juridički osnov može da služi za razriješenje nesakramentalne ženidbe i u slučajevima, u kojima se ne obistinjuju uvjeti Pavlove povlastice kao takove. Vjera je najveći dar Božji na zemlji i to dar svrhunaravni, pa ima prednost pred svakim drugim dobrom. Po vjeri čovjek stupa u posebni odnošaj i posebnu vezu s Bogom i ta veza te odnošaj ima prednost

fidei, u čas. *Periodica de re morali* etc. XVII (1928), p. 241—243, naprotiv *Epitome iuris canonici* (4), t. II, str. 260, n. 427; **Santini**, u istom časopisu XXI (1932), str. 172—177; **Trieb**s, *Praktisches Handbuch des geltenden kanonischen Ehrerechts*, Breslau 1915—1932, str. 721.

Glede terminologije, koju ovdje upotrebljavamo, moramo ovo napomenuti: Za izraz »*matrimonium ratum*« pok. prof. Ruspini, a po tom i »Prva zagrebačka sinoda« upotrebljavaju u našem jeziku izraz »tvrda ženidba«, dok je prije (dr. Belaj) upotrebljavan izraz jednostavno »valjana ženidba«. Prvi uistinu bolje stvar označuje, i mi ga ovdje upotrebljavamo, i ako nam dobro u hrv. jeziku ne zvuči. Čini se, da bi ipak bolji bio izraz »potvrđena ženidba«, jer taj naziv dolazi odatle što takovu ženidbu Crkva prima, odobraje i priznaje. Za naziv »*matrimonium consumatum*« ustaljen je izraz »izvršena ženidba«, a naziv *matrimonium legitimum*« pok. prof. Ruspini i Zagreb. sinoda upotrebljavaju izraz »zakonita ženidba«.

² »Non enim servituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi: in pace autem vocavit nos Deus«. I Kor. 7, 15.

pred svakom drugom vezom i svakim drugim odnošajem, jer nije iste vrijednosti naravni vez ženidbe sa čovjekom i svrhunaravni vez s Kristom po vjeri ili krštenju.³ To je onaj tzv. favor fidei, pogodnost vjere, koja je u teologiji našla posebnu formulaciju u izreci: *In re dubia favendum est fidei*. Ovaj princip je bio u uporabi već kod skolastikâ, oni su njime nastojali riješiti sukob božanskog i naravnog zakona u pitanju krštenja djeteta, ako se otac djeteta protivi krštenju. S jedne strane je božansko pozitivno pravo, koje traži krštenje, s druge strane naravno pravo, koje daje vlast ocu nad djetetom. Tamo od 16. vijeka se ovaj princip stalno ponavlja u odlukama sv. Stolice u pitanjima razriješenja nesakramentalne ženidbe.⁴

Iz toga slijedi, da mora postojati mogućnost razriješenja svake nesakramentalne ženidbe, za koju se obistinjuje pogodnost vjere, t. j. gdje traži interes za sačuvanje stečene vjere. — Ne govorimo ovdje o sakramentalnoj ženidbi, jer za razriješenje takove ženidbe postoje druge norme naime, da se sakramentalna izvršena ženidba ne može uopće razriješiti, ona je apsolutno nerazrješiva. Sakramentalna neizvršena ženidba se može razriješiti iz pravednog i teškog razloga (kan. 1119). Interes vjere ne protežemo na slučaj postignuća vjere, iz razloga, koji ćemo u toku ove rasprave iznijeti.

Historički pogled na pitanje o razrješivosti ženidbe uopće otkriva nam uz ovaj juridički osnov još i drugi, naime vlast crkvenu kao nadležnu nad ženidbom, ukoliko ona nije posve potpuna t. j. posve nerazrješiva, i ukoliko ovoj crkvenoj vlasti pripada pravo opraštati od božanskog zakona, ako je taj u pojedinim slučajevima ovisan o slobodnoj ljudskoj volji.

U teoretskim raspravama o mogućnosti razriješenja ženidbe uopće nije se točno označivao pravni temelj za razriješenje, što je bilo uzrokom, da su se u ovim pitanjima vodile duge rasprave i da crkvena praksa nije mogla tako lako usvojiti učenja teologa i kanonista. Da se ustanovi opseg povlastice vjere nužno je točno odrediti njezin pravni osnov, a iz toga će lako biti odrediti juridičke konsekvencije.

Radi spomenutih razloga s jedne strane, kao i radi toga, da cijela stvar, koja se tiče povlastice vjere kao takove, ne bi izgledala slabo obrazložena nutarnjim i vanjskim razlozima, kao i novost u

³ Sr. **Trieb**s, cit. dj. str. 711; Izvode sv. Ambrozija kod Gracijana c. 7 C. 28, q. 1.

⁴ Sr. *Ephemerides Theologicae Lovanien.* I (1924), str. 174—175; **Benedikta XIV** ep. »Postremo mense« od 28 febr. 1747 (**Gasparr**i, *Codicis Iuris Canonici Fontes* II, n. 377, str. 62 i dalje); istoga ep. »Probe« od 15 dec. 1751 (*Fontes* II, n. 418, str. 344 i dalje); Odgovor sv. Kongreg. Oficija 18 maja 1892 (*Fontes* IV, n. 1155, str. 476 i dalje), itd.

ovom predmetu, nužno je stvar promotriti s historičkog gledišta. — O samoj povlastici vjere kao takovoj nije, koliko mi je poznato, u našoj literaturi ništa pisano, pa kako stvar nije i bez osobite praktične vrijednosti, to ćemo se ovdje s njom pozabaviti i više nego bi po sebi spadalo u ovaj problem, kako smo ga gore postavili.

Radi potpune jasnoće možemo cijeli problem svesti na ovo konkretno pitanje: Da li i na kojem pravnom osnovu može papa (vrhovna crkv. vlast) razriješiti nesakramentalnu ženidbu, sklopljenu između dvije nekrštene osobe, nakon krštenja jedne (znamo, da se može razriješiti Pavlovom povlasticom, uz dane uvjete. Ovd je pitanje mogućnosti razriješenja izvan Pavlove povlastice, ako se naima ne ispune uvjeti, koje Pavlova povlastica traži, osobito glede tako zvanih interpelacija); ili ženidbe sklopljene između nekrštene osobe i osobe krštene izvan katoličke Crkve; ili ženidbe između nekrštene osobe i osobe krštene u katoličkoj Crkvi. Ovom pitanju će se nužno nadovezati drugo, daljnje pitanje: Da li i na kojem osnovu može ista vlast razriješiti gore spomenute ženidbe, ako se nekrštena stranka odnosno obadvije nekrštene pokrste i poslije krštenja obadviju ne izvrše (konsumiraju) ženidbe.

Ta su pitanja kroz nekoliko stoljeća raspravljana među kanoonistima i teolozima, i, obzirom na mogućnost razriješenja takovih ženidaba, našla su definitivno rješenje istom u najnovijoj crkvenoj praksi.

Historički se rasprave o tim pitanjima nadovezuju, kako smo spomenuli, na rasprave o druga dva pitanja, koja barem na prvi pogled ne izgledaju međusobno vezana nekom unutarnjom vezom. Prvo je pitanje o bitnom konstitutivnom elementu u ženidbi, a drugo o obvezi interpelacija kod uporabe Pavlove povlastice. Mi ćemo se ovdje na obadva osvrnuti, vidjeti rezultate ovih rasprava, iznošene argumentacije i njihovu vrijednost itd.

I. Prvo od spomenutih pitanja je, kako je već na početku nagašeno, pitanje o bitnom konstitutivnom elementu u ženidbi. To je ona poznata rasprava između bolonjske škole sa predstavnikom Gracijanom i pariške škole sa predstavnikom Petrom Lombardskim.⁵ Pitanje koje se raspravljalo jest: Da li je ženidba potpuna samom privolom, da li sama privola čini ženidbu i sakrament, ili je nuždan spolni saobraćaj, kopula, da bude ženidba potpuna i sakramentalna. Nužnost kopule za potpunost ženidbe naučavao je

⁵ Sr. De Smet, *De sponsalibus et matrimonio*, n. 96—99; Leitner, *Lehrbuch des kath. Eherechts* (3), 1920, str. 609; Scherer, u *Archiv für kath. Kirchenrecht* 65, 353 i dalje; Schanz, u čas. *Tüb. Theol. Quartalschrift* 1890, str. 3 i dalje; L. Anné, u čas. *Ephemerides Theol. Lovanien.* XII (1935), str. 513—550; Le Bras, u *Dictionnaire de Théologie catholique* t. IX, 2, col. 2149—2160.

najprije Hinkmar Remski,⁶ pa su tu nauku poslije primili drugi teolozi i kanonisti kao Regino Primiensis, Algerus Leodiensis, i Gracijan ju je usvojio te je postala zajedničkom naukom cijele bolonjske škole.⁷ Gracijan razlikuje *matrimonium initiatum* i *matrimonium perfectum*.⁸ Ženidba sklopljena samom privolom, da nije prava, sakramentalna ženidba, da nije ona nerazrješiva ženidba, nego takovom postaje istom spolnim saobraćajem.⁹ Iz toga slijedi,¹⁰ što su Gracijanovi učenici jednostavno izveli i izričito naučavali, da je samo izvršena ženidba sakramentat i nerazrješiva, pa su razni nabrajali razne uzroke, radi kojih se takova ženidba razrješava, kao što su: stupanje u red, nadošla svojbina, otmica, teški zločin, dugotrajna bolest itd.

Ovoj nauci protivi se kako rimsko pravo tako i nauke velikih otaca prošlosti,¹¹ a u ovoj periodu otvoreno ustane protiv nje najprije Hugo a S. Victore,¹² koji je možda prvi među sredovječnim učiteljima¹³ postavio razliku između *consensus de praesenti* i *consensus de futuro*, jer je zaista neodređena terminologija najviše za-

⁶ U djelu: *De nuptiis Stephani, et filiae Regimundi comitis*, Migne, P. L. 126, c. 137 ovako govori: *Nec habent nuptiae in se Christi et Ecclesiae sacramentum, sicut beatus Augustinus dicit, si se nuptialiter non utuntur, id est, si eas non subsequitur commistio sexuum. Nec pertinere poterit illa mulier ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commistio sexuum: sicut dubium non est cum mulierem non pertinere ad matrimonium, in quo docetur nuptiale non fuisse mysterium... quia tunc est vera legitimi conjugii copula quando... sexuum commistione coniungitur...* »Sr. c. 16 i 17 Caus. 27 q. 2. tekstove Leona Pape i Augustina o tom predmetu, te opasku Friedberga o istim.

⁷ Caus. 27 q. 2.

⁸ Dict. Grat. post c. 34 Caus. 27 q. 2; Dict. post c. 45 C. 27 p. 2.

⁹ »Unde inter sponsum et sponsam coniugium est, sed *initiatum*; inter copulatos est *coniugium ratum*« Dict. Grat. post c. 34 Caus. q. 2; Sr. također Dict. Grat. post c. 28 Caus. 27 q. 2. Riječ *sponsa* rabljena je prema staroj terminologiji. Copulatus označuje zaručnike između kojih je postojao spolni saobraćaj, t. j. izvršena ženidba.

¹⁰ Dict. post c. 50 Caus. 27 q. 2.

¹¹ Sr. L. Anné, *La conclusion du mariage jusqu'au VIe siècle*, u čas. *Ephememerides Theologicae Lovanienses* XII (1935), 513—550, napose pak str. 515—520.

¹² *De sacramentis christianae fidei*, Migne P. L. 176, col. 174 dalje; *De B. Mariae Virginitate*, ibid. col. 857 dalje. Sr. za ovo također G. Ojetti, *L'elemento costitutivo del matrimonio*, u čas. *Rassegna di morale e diritto*, I (1935), str. 86 i dalje.

¹³ Neki misle da je prvi bio Guilelm de Campellis. Sr. za ovo Wernz, *Ius Decretalium*, t. IV, n. 87 in nota; Freisen: *Geschichte des kan. Eherechts* (2), 1893, str. 179; De Smet, cit. dj. n. 2 u noti.

buna stvorila. Ovo razlikovanje prihvati Petar Lombardski pa onom Gracijanovom razlikovanju matrimonium initiatum i matr. perfectum stavi nasuprot razlikovanje između sponsalia de futuro i sponsalia de praesenti. Gracijanov izraz desponsatio ili sponsalia označivao je i jedno i drugo. Lombardo uči: Sponsalia de futuro ne čine sakramentalnu nerazrješivu ženidbu, a sponsalia de praesenti čine pravu, potpunu ženidbu, koja je sakramentat i koja je apsolutno nerazrješiva.¹⁴

Magister Rolandus je najprije pristajao uz bolonjsku školu,¹⁵ ali kasnije, osobito kao papa Aleksander III, zauzima on posredno stanovište. Sa pariškom školom i Lombardom uči, da consensus de praesenti čini pravu i sakramentalnu ženidbu,¹⁶ ali joj, prema Gracijanu i bolonjskoj školi, niječe apsolutnu nerazrješivost, i kaže, da se rješava svečanim zavjetom i naknadnom svojbinom uz dispencijaciju.¹⁷ Apsolutna nerazrješivost, koju Krist traži i naglašuje,¹⁸ ima se razumjeti samo o ženidbi izvršenoj spolnim saobraćajem.¹⁹ Inače, ženidba spada pod jurisdikciju Crkve, koja jedino ima suditi, kada se ona može razriješiti.²⁰ Ova razlika između izvršene i neizvršene ženidbe, prema nauci Inocenta III. i tumačenju teologa, ne osniva se na naravnom pravu, jer su po naravnom pravu sve ženidbe jednako nerazrješive, nego na svrhunaravnom značenju i neizvršene ženidbe. Apsolutna nerazrješivost izvršene sakramentalne ženidbe proizlazi iz značenja takove ženidbe po volji Kristovoj i nauci sv. Pavla, naime nerazdruživog jedinstva između Krista i Crkve po Utjelovljenju. Neizvršena ženidba nema ovakovog značenja, ona označuje i predstavlja samo duhovno je-

¹⁴ IV. Sentent. dist. 26, 27 i 28. Naročito važni Dist. 27 cap. IX. Zatim Dist. 28 cap. IV, gdje ovako zaključuje: »Dicimus igitur, quod consensus cohabitationis, vel carnalis copulae non facit coniugium, sed consensus coniugalis societatis, verbis secundum praesens tempus expressus, ut cum vir dicit: Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed coniugem«.

¹⁵ U svojoj Sumi (Fr. Thaner, Die Summa Magistri Rolandi, Innsbruck 1874) izbraja on razloge, koji razrješuju matrimonium initiatum, kao nemoć, nadašla svojbina, bolest žene, dugo ropstvo muža, poremećenje uma, duh. srodstvo, otmica, radi koje »sponsus« ne bi htio primiti »zaručnicu« itd. Ibid. str. 130, 144, 181, 186, 187, 189, 200.

¹⁶ c. 3 X 4, 4.

¹⁷ c. 2 X 3, 32; c. 2 X 4, 13. Ovaj posljednji tekst je još jako opskuran. Sr. Dictionnaire de Théol. cath. t. IX, 2, col. 2158 i dalje.

¹⁸ Mat. 5, 32; 19, 9; Sr. Trid. Sess. XXIV, can. 6 i 7.

¹⁹ »Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro... uxorem suam dimittere, intelligendum est secundum interpretationem sacri eloquii de iis, quorum matrimonium carnali copula est consumatum, sine qua consumari non potest« c. 7 X 3, 32.

²⁰ c. 4, 5, 6, 7 Compilat. I, IV, 4.

dinstvo između Krista i Crkve po ljubavi.²¹ Pravni osnov za razriješenje neizvršene ženidbe je prema tome s jedne strane nepotpunost same ženidbe u svom redu,²² a s druge strane zamjenična vlast Papina (potestas vicaria), koji može razriješiti od obveze božanskog prava ukoliko ta obveza ovisi od slobodne ljudske volje, kao što može razriješiti zavjet ili zakletvu.

Tim je jasno izrečen princip i naden pravni osnov za razrješivost neizvršene ženidbe, pa je ovu nauku potvrdila crkvena praksa, jer su pape često davali dispencijiju, odnosno razriješenja takovih ženidaba, kao Martin V. Eugen IV. Pavao III, Pijo IV, Gregorije XIII itd.²³

No još se nije postavilo pitanje o razrješivosti ženidbe sklopljene između nekrštenih osoba i neizvršene prije krštenja jedne ili obadviju stranaka, odnosno poslije krštenja jedne samo stranke, ili uopće o razrješivosti nesakramentalne ženidbe u kojem bilo slučaju. Jedini je sv. Bonaventura, koji postavlja princip razrješivosti zakonske ženidbe (matr. legitimum, v. kan. 1015, § 3) i dokazuje ju njezinom slaboćom, koja proizlazi iz nesavršenog značenja radi manjka vjere ili krštenja. On zapaža, da je zakonska ženidba, makar ona bila i izvršena, manje čvrsta nego ženidba tvrda a neizvršena (matr. ratum non consumatum).²⁴ Ali se iz toga

²¹ «quod cum duo sint in coniugio, videlicet consensus animorum et commixtio corporum, quorum alterum significat charitatem, quae consistit in spiritu inter Deum et iustam animam, ad quod pertinet illud, quod dicit Apostolus: Qui adhaeret Deo, unus spiritus est cum eo»; reliquum vero designat conformitatem, quae consistit in carne, inter Christum et Ecclesiam, ad quod pertinet illud, quod Evangelista testatur: «Verbum caro factum est, et habitavit in nobis», profecto coniugium illud, quod non est commixtione corporum consumatum, non pertinet ad illud coniugium designandum, quod inter Christum et Ecclesiam per Incarnationis mysterium est contractum, iuxta quod Paulus exponens illud, quod dixerat Propoplastus: «Hoc nunc os ex ossibus meis...» c. 5. X de bigamis non ordinandis 1, 21. Srvani također napose tumačenje kod **Sanchez-a**, De sancto matrimonii sacramento, lib. II, disp. 13.

²² sr. kan. 1015: Matrimonium baptizatorum validum dicitur ratum, si nondum consumatione completum est... coniugalsi actus, ad quem natura sua ordinatur contractus matrimonialis et quo coniuges fiunt una caro».

²³ Sr. **Sanchez**, De sancto matrimonii sacramento, I, II, disp. 14, n. 2.

²⁴ Bonavent. govori o tome dajući razlog zašto je moguće razriješenje ženidbe u slučaju Pavlove povlastice, ako krštena stranka sklopi novu ženidbu: «Solutionem matrimonii contracti in infidelitate tria faciunt: primum est eius imbecillitas, secundum est cultus disparitas, tertium Creatoris vel matrimonii iniuria. Primum reddit possibile ad dissolutionem, secundum disponit, et tertium dissolvit. Matrimonii imbecillitas est ratione

nije povuklo daljnje pitanje: Ako Papa može razriješiti kršćansku tvrdu i neizvršenu ženidbu, da li može razriješiti zakonsku ženidbu, koja je po pretpostavci manje tvrda. To pitanje prvi je postavio kanonista Mart. Azpilcueta, općenito zvani »doctor Navarrus«, najveći kanonista svoga vremena (1493—1586), u svom djelu: *Consiliorum sive responsionum libri quinque iuxta ordinem decretalium dispositi*.²⁵ U 3. knjizi spomenutog djela²⁶ postavlja on ovakav slučaj: Lazar židov oženjen židovkom, koja se pokrsti, a on, Lazar, uzme drugu ženu, židovku i s njom rodi djecu. Međutim prije nego što je njegova prijašnja žena sklopila novu ženidbu, Lazar se zajedno sa svojom drugom ženom i djecom pokrsti. Navar postavlja sada tri pitanja, među kojima na drugom mjestu ovo: Da li Lazar može dobiti papinski oprost (dispencaciju), da ostane u ženidbi s drugom ženom. I odgovara, da papa može dispencirati, i dokazuje to ovako: Kod nekrštenih nije ženidba tvrda (matr. ratum), jer manjka sakramenat, kako to uče svi teolozi i kanonisti. Ako papa može, kako to svi kanonisti uče, dispencirati u ženidbi tvrdoj, sklopljenoj između krštenih, dok nije izvršena, može a fortiori u ženidbi između nekrštenih. S druge strane, prema pravnom pravilu ženidbu čini privola, a ne spolni saobraćaj. Ako papa može razriješiti ženidbu sklopljenu samom privolom, može a fortiori ženidbu sklopljenu samim tjelesnim saobraćajem, ako ne priječi sakramenat, koji označuje nerazdjeljivo jedinstvo između Krista i Crkve. Između Lazara i njegove prve žene, ma da je ženidba bila potvrđena spolnim saobraćajem, nije bila izvršena sakramentom, koja označuje spomenutu zajednicu, pa se zato iz pravednog razloga može razriješiti.²⁷

significationis imperfectae, quam habet apud infideles et ratione defectus baptismi... Aliud patet, quia etsi sit consumatum, non est tamen ratum nec habet apud infideles plenam significationem nec stabile fundamentum». »In IV Sentent. dist. 39, art. II, q. I. Opera omnia. Ad Claras Aquas tom. IV, str. 839.

²⁵ Prvo izdanje izdano u Rimu godine 1590, drugo 1592. itd. Lugduni prvo god. 1591, zatim drugo 1594 itd.

²⁶ U rimskom prvom izdanju tom. I, str. 777 pod naslovom: De conversione infidelium, Cons. I. U drugim izdanjima Cons. III.

²⁷ Radi važnosti teksta navodimo ga u cijelosti: Pro parte vero affirmante facit primo, quod quamvis matrimonium contractum inter infideles sit legitimum, non est tamen ratum, secundum omnes; quia non est sacramentum, cum nullum verum sacramentum sit apud infideles, neque fideles cathecumenos nondum baptizatos: baptismus enim est ianua sacramentorum cap. veniens de presbyt. non baptiza. [= c. 3 X 3, 43]. At matrimonium contractum inter infideles licet non sit consumatum, est tamen ratum et verum sacramentum secundum omnes. Cum ergo secundum omnes puros canonistas, et Theologos qui canones calluerunt, immo Cajet. et Michael a Medina, qui fuerunt satis puri Theologi, affirmant posse Papam ex iusta

Uz ovu nauku pristali su odmah brojni kanonisti, koji su u nekoliko upotpunili Navarovu argumentaciju: Čvršća je ženidba vjernika neizvršena nego nekrštenih makar bila izvršena. Ženidba tvrda neizvršena ima svoju čvrstoću kako od ugovora tako od sakramenta, ženidba nekrštenih ima svoju čvrstoću samo od naravnog ugovora. Ako Crkva rješava tvrdu neizvršenu ženidbu, može a fortiori ženidbu nesakramentalnu. Ako je ta ženidba po krštenju obadviju stranaka postala tvrda, sakramentalna, može se razriješiti, jer još ne predstavlja onu nerazdruživu vezu između Krista i Crkve po tijelu, i radi toga vrijedi samo kao neizvršena ženidba krštenih. A fortiori vrijedi to za ženidbu sklopljenu između dvije nekrštene stranke, od kojih se samo jedna pokrsti.²⁸ Među kanonistima, koji su slijedili ovu nauku nalaze se: Layman, Reginaldus, M. Ledesma, Paludanus, Cardenas, Sanchez, Filliucius, te 12 velikih teologa isusovačkog reda, među kojima Belarmin i Pet. Ledesma, koji su o ovome pitanju izradili raspravu i predali je papi Sikstu V. godine 1589.²⁹ Filliucius dapače tvrdi, da su neki pape davale ovakove dispencije.³⁰

Ova argumentacija na prvi pogled nam izgleda tako snažna, da se čuditi kako ju Crkva nije odmah usvojila i stvar u praksu provela. No dublje promatrajući cijelu argumentaciju vidimo, da se ona osniva lih na analogiji: Kad Crkva ima vlast razriješiti sakramentalnu neizvršenu ženidbu, koja svoju čvrstoću ima od ugovora i od sakramenta, može onda razriješiti naravnu, nesakramentalnu

causa dispensare super matrimonio a fidelibus contracto nondum consumato; a fortiori poterit dispensare super matrimonio contracto inter infideles cum non sit ratum. — Secundo quod nuptias facit consensus, et non concubitus, l. nuptias ss de reg. iuri [= Ulpian 1.30 D. de Reg. iur. 50, 17]. Ad copulatos solo consensu potest dissolvere Papa iusta de causa, ergo a fortiori coniunctos solo concubitu, nisi impediatur sacramentum, quod significat coniunctionem D. N. Iesu Christi, et Ecclesiae, quae est inseparabilis, iuxta cap. debitum, de bigamis [= c. 5 X 1, 21]. At inter Lazarum et uxorem priorem eius, licet fuerit matrimonium concubitu confirmatum, non tamen fuit consumatum sacramento, quod significat praedictam mirabilem coniunctionem. Ergo poterit iusta de causa solvere illud Papa«. Ibid. n. 13, str. 781.

²⁸ Sr. Sanchez, cit. dj. lib. II, disp. 17 čitava; **Benedikt XIV**, Quaeestiones canonicae et morales, pars II, n. 17 (Edit. Pratensis tom. 13).

²⁹ Original ove rasprave nalazio se u arhivu Kongr. Propagande, odakle ju je **Zitelli** god. 1887. publicirao u drugom izdanju svoga djela *De dispensationibus matrimonialibus*, Romae 1887, pag. 183—197.

³⁰ De matrimonio, cap. 2 n. 38; Sr. mišljenje teologa u dopisu S. Kongregacije Oficija od 8 okt. 1631, *Collectanea S. C. de Prop Fide* I, n. 71, p. 17 sq.

ženidbu, koja ima svoju čvrstoću samo od ugovora. Kad bi se postavilo pitanje samo o nesakramentalnoj i nekonsumiranoj ženidbi, onda bi analogija ipak bolje pristajala. Jer je poznato, da su baš glavne poteškoće u tome, što se radi o izvršenoj ženidbi.³¹ Crkva izvodi svoje pravo na razriješenje neizvršene sakramentalne ženidbe iz toga, što ta ženidba još nije u svom svrhunaravnom redu potpuna, što joj manjka jedan »complementum«, da bude savršena slika jedinstva Krista i Crkve. Taj complementum daje jedinstvo tijela, unitas carnis, koja dolazi po izvršenju ženidbe spolnim saobraćajem. — Gore spomenuta nesakramentalna ženidba se pretpostavlja konsumirana, dakle u svom naravnom redu potpuna, ništa joj ne manjka, da u tom redu bude potpuna. Da se dokaže mogućnost njezina razriješenja, prema tome nije dostatna sama analogija, jer ona, kako se vidi, potpuno ne odgovara. Zato je spomenuta argumentacija u toliko manjkava, ukoliko nije označila pravnog temelja za razriješenje. On nije uopće nikako spomenut. Mučke se pretpostavlja onaj isti pravni temelj, koji postoji za razriješenje tvrde neizvršene ženidbe, ali taj nije dovoljno dokazan. Da se argumentacija pozvala na analogiju s Pavlovom povlasticom, prema kojoj se u interesu vjere — in favorem fidei — razrješava zakonska ženidba, makar ona bila i konsumirana, onda bi se našao pravni osnov t. j. pogodnost vjere.

II. Taj pravni osnov naden je, kad je pitanje o razrješivosti ženidbe papinskom vlašću nadovezano na pitanje interpelacije kod uporabe Pavlove povlastice. Potreba interpelacija kod upotrebe Pavlove povlastice izlazi iz Pavlove nauke I Kor. 7, 15, da se ustanovi »odstup« nekrštene stranke, a Inocent III je to zakonski uređio.³² Među teolozima i kanonistima je nastala rasprava, da li je obveza interpelacija božanskog prava medijatno ili imedijatno. Logično je to pitanje vezano za pitanje izvora same Pavlove povlastice. Ni u kojem slučaju se naime ne može tvrditi, da je ona čisto ljudskog prava. Neki ju izvode iz božanskog prava na taj način, što bi ona bila imedijatno od Krista dana, a Pavao samo da ju je kao posrednik (instrumentum) proglasio. Drugi pak tvrde, da ju je sam Pavao dao snagom svoje apostolske, od Krista dobivene vlasti, da bi dakle bila medijatno božanskog prava.³³ Činjenica je, da je Crkva uvijek naglašavala potrebu interpelacija i način izražavanja Kongregacije Oficija odaje mišljenje, da su interpelacije nužne po imedijatnom božanskom pravu, u kojem prema tome Crkva ne može podijeljivati dispensacija. Tako na pr. u instrukciji od 16. sep-

³¹ Srvani dolje argumentaciju Benedikta XIV za Florentinski slučaj.

³² c. 8 X 4, 19.

³³ Sr. Vermeersch, De casu Apostoli seu fidei privilegio, Brugis 1911, str. 2. Također Benedikta XIV, De synodo dioecesisana l. VI, cap. 4, n. 3.

tembra 1824.,³⁴ zatim u odgovoru danom 11. jula 1886.³⁵ itd. Dapače na upit, da li se imaju činiti interpelacije i onda, ako je odstup nekrštene stranke posve izvan sumnje, Kongregacija nije riješila pitanja, nego je dala ovlaštenje za dispencijaciju.³⁶ Po odredbi iste Kongregacije nužna je dispencijacija i onda, kad je uopće nemoguće ili beskorisno činiti ih.³⁷

S tim u vezi dolazi pitanje oprosta od interpelacija. Jer se u svakom slučaju radi o božanskom pravu, slijedi, da sv. Stolica ne može podijeliti dispencijacije u pravom smislu riječi (dispens. constitutiva, vidi kan. 80), nego može samo tumačiti božansko pravo.³⁸ Tu sada ulaze gore spomenuta pitanja o papinskoj vlasti za nesakramentalne ženidbe. Teolozi i kanonisti, koji zastupaju mišljenje, da papa može razriješiti nesakramentalnu ženidbu, makar bila izvršena, tvrde, da papa može podijeliti dispencijaciju od interpelacija u pravom smislu riječi, ali tako, da podjeljujući takovu dispencijaciju podjeljuje riješenje ženidbe mimo Pavlove povlastice. Pozivaju se na činjenicu danih dispencijacija, koje se nikako ne mogu svesti na jednostavno deklariranje božanskog zakona o potrebi interpelacija.³⁹ Tu su u prvom redu konstitucije Pavla III. »Altitude« od 1. juna 1537., Pija V. »Romani Pontificis« od 2. augusta 1571. i Grgura XIII. »Populis« od 25. januara 1585. Dvije posljednje su osobito važne za naš predmet. Pijo V. daje pravo krštenom ženidbenom drugu, koji je prije krštenja imao više žena, da može poslije krštenja ostati u ženidbi i živiti s onom, koja se pokrsti, a da se

³⁴ Fontes IV, n. 866. str. 149, gdje se među ostalim kaže: »etiam in casu quod coniux infidelis in longinquas abierit regiones, aut ita latitet ut interpellari nequeat, adhuc opus est dispensatione Summi Pontificis, cuius est declarare in quibusnam circumstantiis desinat obligare praeceptum divinum quo praedicta interpellatio videtur iniuncta«.

³⁵ Tu se veli ovo: »Supra scripta postulata intelligi de privilegio a Christo Domino in favorem fidei concesso et per Apostolum Paulum, 1 ad Cor., VII, 12 ssq. promulgato. Hoc privilegium divinum in eo consistere... Kod Gasparri. Tractatus can. de matrimonio, 1932, n. 1154; Sr. također Wernz u ocjeni prvog izdanja Gasparrijeva Tractatus de matr. u Zeitschrift für kath. Theologie 16 (1892), str. 158.

³⁶ 11 aug. 1859, Fontes IV, n. 954, p. 229.

³⁷ 16 sept. 1824, Fontes IV, n. 866, p. 149, gore citirano.

³⁸ sr. kanon 1121 i 1123 gdje se namjerno upotrebljava riječ »declarare«, a ne »dispensare«. Sr. također gore spomenuta riješenja sv. Kongr. Oficija.

³⁹ Sr. Arendt, u Ephemerides Theol. Lovanien. VI (1926), str. 328—337); S. C. Officii 4 febr. 1891 (Fontes IV, n. 1130, str. 477 sl.; Collect. De Prop. Fide II, n. 1746). Također ovlaštenja davana po Kongreg. de Prop. Fide misijonarima. Formula III. kod Hilling, Codicis Iuris Canonici Supplementum, Friburgi Br. 1925, str. 61, gdje ima citirana literatura i neki komentari.

zakonitoj ženi ne stave ikakove interpelacije. Interpelacije se u tom slučaju potpuno opraštaju, premda postoji mogućnost, da se one učine. U konstituciji Grgura XIII. daje se vlast ordinarijima, župnicima, misijonarima D. I., da podjeljuju oprost od interpelacija u slučajevima nemogućnosti, zatim u takovim slučajevima, gdje nekršteni bračni drug izbiva, da krštena stranka može sklopiti novu ženidbu bez interpelacija, koja ženidba ima da ostane na snazi i u slučaju, da se pokaže, da nekrštena stranka radi opravdane zapreke nije mogla svoju volju izraziti, ili ako je dapače u međuvremenu nekrštena stranka primila krst i prije nego je krštena prva stranka, sklopila novu ženidbu.⁴⁰ Papa to opravdava ovako: »attendentis huiusmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata censeri, ut necessitate suadente dissolvi non possint« etc.

Mimo ovih činjenica nisu mogli mimoći ni oni kanonisti, koji su nijekali mogućnost razriješenja zakoske ženidbe drugim putem osim Pavlovom povlasticom. Zato su ih ipak svodili jednostavno na tumačenje Pavlove povlastice. Uistinu one imaju vezu s Pavlovom povlasticom, ali ne u tome, što bi prava dana krštenom ženidbenom drugu mogla jedino proizlaziti iz Pavlove povlastice kao takove, nego što se juridički osnov za ta prava daje onaj isti kakav postoji za Pavlovu povlasticu. Sva argumentacija u spomenutim konstitucijama svodi se upravo na pogodnost vjere. Tako na pr. kontekst konstitucije Pija V. jasno odaje, da se radi upravo o pogodnosti vjere krštene stranke tim, što joj se daje pravo u ženidbi živjeti baš s onom ženom, koja se pokrsti. U konstituciji Grgura XIII. vidimo to isto. Jer dok Grgur, imajući pred očima nerazrješivost naravne ženidbe tvrdi, da ta čvrstoća nije takova, da se ne bi ta ženidba mogla razriješiti, ako to potreba traži. Nije on tim ipak ustvrdio, da je ta ženidba manje tvrda, nego sakramentalna neizvršena, što je protivnicima papine vlasti za razriješenje nesakramentalnih ženidaba najviše poteškoća zadavalo, jer kažu, da je tu uprav labava argumentacija protivnika, kao što smo gore napomenuli. Naprotiv, priznajući naravnu nerazrješivost takovih ženidaba tvrdi, da se one mogu razriješiti, ako to traži veće dobro kao juridički osnov, a to veće dobro, kako se iz konteksta vidi, je interes vjere.⁴¹

U sredini ovih rasprava o vlasti Papinoj ušla je poznata znamenita »causa Florentina«, gdje su se teolozi i kanonisti podijelili u dva tabora, i gdje je osobitu ulogu igrao P. Lambertini, tadanji sekretar kongregacije koncila a kasniji Papa Benedikt XIV. Ma da je stvar inače poznata, navest ćemo je ovdje ukratko, jer su se protivnici razriješenja zakonske ženidbe izvan povlastice Pavlove na nju pozivali sebi u prilog. Slučaj je ovaj: Rika Ester židovka sklopi

⁴⁰ Sr. **Benedikt XIV.**, De synodo dioecessana l. XIII, cap. 21 n. 5, kao tumačenje spomenutoj konstituciji.

⁴¹ Protivno vid. **Leitner**, cit. dj. str. 421 i dalje.

ženidbu sa židovom Abrahamom i ženidba bude izvršena. Poslije nekog vremena Rika se pokrsti i učinivši propisne interpelacije, na koje dobije negativan odgovor, ostavi Abrahama, ali ne sklopi nove ženidbe, na koju bi imala pravo po Pavl. povlastici. Abraham pak sklopi novu ženidbu s Blankom također židovkom. Međutim Abrahamu i Blanki dolazi želja da primi krst, ali da ostanu i dalje u toj ženidbi. Rika dadne svoj pristanak, ali neće da sklopi novu ženidbu. Kongregaciji koncila je u tom slučaju predloženo pet pitanja. Ona je dala odgovor samo na dva, t. j. da je prva ženidba Abrahamova još na snazi i da se Rika poslije Abrahamova krštenja mora k njemu vratiti. Na pitanje, da li se Rika može prisiliti, da se vrati Abrahamu i da li papa može dispencirati od ženidbe sklopljene prije krštenja, da Abraham oстане u ženidbi s Blankom, kongregacija je odgovorila: »Dilata et scribant Theologi et Canonistae, et perquirantur exempla, et ad mentem.«⁴² Kauza je predložena drugi put 29. marta 1727. i odgovoreno je: »Scribatur iuxta instructionem.«⁴³ Lambertini je za ovaj slučaj kao sekretar kongregacije izradio dvije opsežne studije,⁴⁴ u kojima se pozvao na teologe i kanoniste protiv rješenja te ženidbe i na sličnu drugu florentinsku kauzu, pa spominjući to u djelu *De synodo dioeciesana*,⁴⁵ veli: »et sacra Congregatio ne latum quidem unguem a nostra sententia recessit, eoque libentius eam est amplexata, quod nobis pariter suggerentibus, compererit, ita consentientibus Theologis in consilium adhibitis, fuisse ab eadem definitum anno 1679 et 1680 in simili casu, qui Florentiae quoque evenerat«. Što se tiče pitanja, da li Papa može razriješiti ženidbu sklopljenu prije krštenja, Lambertini je istakao, da neki teolozi uče, da takova vlast pripada papi i da su se Grgur XIII. i Pijo V. takovom vlašću služili, ali nadodaje,⁴⁶ da kongregacija »satius duxit, a Sententia ferenda se abstinere: quoniam data Pontifici potestate rescindendi vinculum coniugii in infidelitate contracti... merito dubitabatur, num eae adessent gravissimae causae...«. Razriješenja ženidaba, koje su spomenuti pape davali, Benedikt svodi na tumačenje božanskog prava, odnosno na Pavlovu povlasticu.⁴⁷ Izričito pobija mišljenje, da bi ženidba nekrštenih bila manje čvrsta nego neizvršena ženidba vjernika, jer da nerazrješivost ženidbe ne proizlazi iz sakramenta. Davanje dispencije u konstitucijama spomenutih papa, da je samo »rigorosae

⁴² *Fontes V*, n. 3321 p. 766; *Thesaurus Resol. S. C. Conc.* t. 3, 346 i dalje.

⁴³ *Fontes V*, n. 3324, p. 769; *Thesaurus Resol. S. C. Conc.* tom. 4, p. 30—46.

⁴⁴ *Thesaurus Resol.* na cit. mj.; *Quaestiones canonicae*, cit. edicija, pars II, p. 255—258.

⁴⁵ I. VI, cap. 4 n. 4 i dalje.

⁴⁶ *De synodo dioeciesana* I. VI, cap. 4 n. 5.

⁴⁷ *Cit. dj.* I. XIII, 4 n. 4 i dalje.

internellationis morem temperavit«,⁴⁸ a što se tiče glavne poteškoće, da je davano razriješenje ženidbe i kad su već obadvije stranke bile krštene, on to tumači: »Summum Pontificem non dispensasse super vinculo prioris matrimonii, sed tantum decrevisse, ut fides non praestaretur coniugi... qui... asserit se tempore, quo illud contractum est, iam fuisse conversam«. ⁴⁹ Inače da bi slijedilo, da je papa razriješio ženidbu tvrdu i izvršenu, t. j. ženidbu izvršenu prije krštenja, što bi prema Lambertiniju značilo matrimonium consumatum fidelium.⁵⁰ Iz akata Kongregacije ne zna se, kako se napokon svršila spomenuta kauza. No kasnija istraživanja dovela su do pouzdanog zaključka, da je sv. Stolica podijelila dispencijaciju. O tome piše Ballerini-Palmieri: »Sed aliunde didici (P. Tarquini id rescivit ex Cardinali, ni fallor, Caterini) Pontificem re ipsa dispensasse, ac prius matrimonium solvisse«. ⁵¹ Isto tvrdi i Gasparri.⁵²

Kako se vidi, Lambertini je zapazio manjkavost gore spomenute argumentacije protivnika, koji polaze kao sa sigurnog staništa, da je nesakramentalna izvršena ženidba manje čvrsta nego sakramentalna nekonsumentirana. Stariji kanonisti, i isti Sanchez, kako smo gore spomenuli, a mnogi i od modernih, polaze također s ove tvrdnje kao sigurne. Dapače mnogi samo iz toga izvode mogućnost razriješenja takovih ženidaba⁵³ prema pravnim pravilima: Plus semper in se continet, quod est minus⁵⁴ i Cui licet quod est plus, licet utique, quod est minus.⁵⁵ — Ali s druge strane njegova argumentacija protiv činjenice danih dispencija, osobito u konst. Grgura XIII., kao i nastojanje da to svede na Pavlovu povlasticu u tradicionalnom smislu, nije mnogo sretnija. Nakon iznešenih svjedočanstva možemo pouzdano držati, da je Kongregacija u florentinskom slučaju dala dispencijaciju, odnosno dozvolila razriješenje ženidbe u formi uobičajenoj kod ovakvih slučajeva kod Kongregacije Oficija, pa je moguće, da za to Benedikt XIV. ni kasnije nije saznao.

⁴⁸ Quaestiones canonicae, na cit. str. 253.

⁴⁹ Na istom mj. n. 39, str. 253.

⁵⁰ Na istom mjestu n. 38.

⁵¹ Opus theologicum morale (2), Prati 1894, vol. VI, n. 709, pag. 341. Sr. također **Lehmkuhl**, Theologia moralis (9), vol. II, pag. 506; **Prümmer**, Theologia moralis (4—5), III, n. 680 p. 477; **Gury-Ballerini**, Compendium theol. moralis, 1874, n. 759 p. 728 i dalje; **Leitner**, na c. mj.

⁵² Tractatus canonicus de matrimonio, 1932, n. 1162. Slično i u starijim izdanjima.

⁵³ Sr. **De Becker**, De sponsalibus et matrimonio, pag. 457 i cit. AA.

⁵⁴ Reg. iur. 35 in VI°.

⁵⁵ Reg. iur. 53 in VI°.

Vrijedno je ovdje napomenuti, da je već prije, naime godine 1631., Kongregacija Oficija naročito skrenula pažnju na to, da se ne postavlja tvrdnja, da sv. Stolica ne može takovih ženidaba razriješiti, pa je inzistirala na tvrdnji, da ih ne rješava.⁵⁶

Međutim su dalje uz ovu nauku pristali brojni teolozi i kano-nisti kao: Ballerini, Palmieri, Genicot, Lehmkuhl, Biederlack, Pesch, Billot, D'Annibale, Wernz, Gasparri, Bucceroni, Ojetti, Scherer, De Smet, Vlaming, Chelodi, Ferreres, Cerato, Creusen, Noldin, Ver-meersch, Trieb, Knecht, Fahrner, De Becker, Vidal, Cappello, Oesterle, Arendt i t. d. Za dokaze pozivaju se na spomenute kon-stitucije Pija V. i Grgura XIII., ili na dokaze iznesene od Novara.⁵⁷

Do najnovijega vremena nije se sv. Stolica jasnije o pitanju izrazila. Dok Wernz piše svoj *Ius Decretalium* (g. 1904.), spominje da je to pitanje kod rimske kurije »in studiis«, ali da veći dio rim-skih pravnikâ i teologa pristaje uz mišljenje, da se u navedenim slučajevima nesakramentalna ženidba može razriješiti papinskom vlašću.⁵⁸

Poslije publikacije novog crkvenog Zakonika pojavilo se novo pitanje glede uporabe Pavlove povlastice, odnosno riješenja nesakramentalne ženidbe papinskom vlašću. Radi se o mješovitoj ženidbi sklopljenoj između nekrštene osobe i osobe krštene izvan katoličke crkve. Prije Zakonika su takove ženidbe po kan. pravu katoličke Crkve bile nevaljane radi zapreke razlike vjere (*disparitas cultus*) pa nisu zadavale nikakvih osobitih poteškoća. Zakonik je u kan. 1070 ograničio zapreku razlike vjere na osobe krštene u katol. Crkvi, tako da su ženidbe između krštenih nekatolika i nekrštenih valjane, ako ne priječi kakova druga zapreka. Nastalo je pitanje, da li se kod takovih ženidaba može upotrebiti Pavlova povlastica, ako se krštena stranka obrati na katoličku vjeru. Anonimni pisac u *L'Ami du Clergé*⁵⁹ zastupa mišljenje, da može, i dokazuje to ovim dokazom: Ako se u spomenutom slučaju nekatolička stranka obrati na kat. vjeru, onda se ona nalazi u jednakim okolnostima kao osoba nekrštena, koja je sklopila ženidbu s nekrštenim, pa poslije primi krst. Prema tome se može poslužiti ona Pavlovom po-

⁵⁶ *Collectanea S. C. de Prop. Fide* I, n. 71, p. 17 i sl.: »Dixit corrigendum esse modum loquendi per negationem potestatis dispensandi in Summo Pontifice in conclusione et responsione adhibitum: et simpliciter, loco verborum »non posse concedi«, dicendo »non esse concedendam facultatem petitam«.

⁵⁷ Sr. bilješku kod **Becker-a**, *De sponsalib. et matrimonio*, pag. 458, gdje tvrdi prema vjerodostojnim izvorima, da je iste riječi Grgura XIII upotrebio Urban VIII u dva brevea od 20 okt. 1626 i 17 sept. 1627. Mi smo već spomenuli, da su kasnije ne jedamput davana ovakova ovlaštenja, koja su tu sadržana.

⁵⁸ Cit. dj. tom. IV, n. 705, nota 93, str. 1059.

⁵⁹ 37 (1920), str. 669; 38 (1921) str. 69 i 234.

vlasticom kao i ova. U Zakoniku nema toga slučaja izričito navedenog, ali ima indirektno te se lako može izvesti. Kanon naime 1120 § 2. isključuje uporabu Pavlove povlastice kod mješovitih ženidaba između krštenih i nekrštenih, koje su sklopljene s oprostom od zapreke razlike vjere. U konkretnom slučaju ne radi se o takovim ženidbama, jer ove ženidbe o kojima je govor nisu sklopljene uz oprost od zapreke razlike vjere, niti je takav oprost bio potrebit. § 1. istoga kanona to ne priječi, jer se taj § oslanja samo na praksu kakova je prije Zakonika postojala, gdje ovakav slučaj nije bio zakonski moguć. Ne smeta ni to, što je ženidba konsumirana, kao što ne smeta kod ženidaba sklopljenih između dvije nekrštene stranke, ako je ženidba konsumirana i poslije krštenja jedne stranke, kako je to opetovno sv. Kongregacija riješila.⁶⁰

Ovo mišljenje pobija J. Creusen⁶¹ ističući, da nijesu jednake okolnosti u spomenutoj mješovitoj ženidbi za stranku, koja se obratila na kat. vjeru kao kod ženidbe sklopljene između dvije nekrštene osobe, ako se jedna pokrsti. Krštenje znači po sebi potpunu transformaciju religioznog i moralnog života, znači potpuno novo shvaćanje odnosa prema Bogu, iz čega slijedi, da se pokrštena stranka u ženidbi s nekrštenom u prvom slučaju osjeća u ropstvu, što nije slučaj kod ženidbe sklopljene kao mješovite. A ovo ropstvo, koje osjeća pokrštena stranka, da je glavna misao i osnov za Pavlovu povlasticu. — Ali i Creusen ne niječe, da bi se takova ženidba, koja nije sakramentalna i izvršena, mogla razriješiti papinskom vlašću, ne ulazeći u pitanje, da li je oportuno, da se to učini.

III. Najnovija crkvena praksa definitivno je riješila sva ova pitanja prema gore spomenutim principima i u prilog mišljenja i naučavanja većine teologa i kanonista. Jer verifikacija pogodnosti vjere nije ograničena na jedan slučaj, a ne radi se o ženidbi tvrdoj i izvršenoj, kojoj jedino pripada karakter apsolutne nerazrješivosti. Riješeni slučajevi najbolje će cijelu stvar osvijetliti. Ograničujemo se na slučajeve, koji su već do sada bilo gdje publicirani:

a) Slučaj iz breslavske biskupije: Krštena nekatolikinja sklopi godine 1919. ženidbu sa židovom pred civilnom vlašću. Ženidba je bila nesretna. Godine 1924. žena se obrati na katoličku vjeru i želi sklopiti novu ženidbu sa katoličkom osobom. Radi toga zatraži od crkvene vlasti, da prijašnju njezinu ženidbu ili proglasi nevaljanom radi zapreke razlike vjere, ili da joj se dozvoli uporaba Pavlove povlastice. Kongregacija Oficija 2. aprila 1924. godine odgovori: »Perpensis omnibus casus adiunctis mulierem admitti posse ad novum matrimonium cum viro catholico contrahendum. SS. D. N. Pius XI. approbavit.«⁶² — Jasno je, da se ova ženidba nije mogla

⁶⁰ 1 aug. 1759; 27 sept. 1848 itd.

⁶¹ Nouvelle Revue Théologique 50 (1923), str. 88—95.

⁶² Periodica de re morali etc. XXI (1932), p. 170 i dalje; Archiv für kath. Kirchenrecht 104 (1924), str. 574.

proglasiti nevaljanom radi zapreke razlike vjere, pošto spomenuta osoba nije krštena u katoličkoj Crkvi (kan. 1070). Manjak u obdržavanju bitne forme ne postoji.⁶³ Da li se mogla upotrebiti Pavlova povlastica, prijeporno je, kako smo gore vidjeli, jer sam tekst Pavlove poslanice Kor., gdje je o tome govor, kao i crkveno zakonodavstvo⁶⁴ pretpostavljaju ženidbu sklopljenu između dvije nekrštene osobe. Ženidba je dakle razriješana papinskom vlašću na podlozi pogodnosti vjere.

b) Slučaj iz helenske biskupije (Amerika): Nekršteni muškarac i žena krštena u sekti anglikanskoj sklope ženidbu. Poslije, iza kako je ženidba konsumirana, muž zaželi da se pokrsti i da sklopi novu ženidbu s katoličkom osobom. S. Kongregacija Oficija riješi 5. novembra 1924.: »Consulendum Ssmo, pro gratia dissolutionis vinculi naturalis primi matrimonii contracti... in favorem fidei«. Papa odobri riješenje.⁶⁵ — Iz odgovora Kongregacije izgleda, kao da je ženidbeni vez razriješen prije krštenja nekrštene stranke. Malo niže ćemo se posebno još tim pitanjem pozabaviti.

c) Slučaj riješen 10. jula 1924.: Muž kršten nekatolički sklopi ženidbu sa nekrštenom ženom. Ženidba je konsumirana. Poslije nekog vremena žena ostavi muža, a on prijede na katoličku vjeru i želi sklopiti novu ženidbu s katoličkom osobom. U tu svrhu učini interpelacije, kako su propisne kod uporabe Pavlove povlastice i dobivši negativni odgovor sklopi novu ženidbu. Međutim se porodi sumnja u valjanost te ženidbe i slučaj bi dostavljen sv. Kongregaciji Oficija na riješenje. Papa dadne dispenciju ženidbe sklopljene s nekrštenom osobom, da muž, obnovivši privolu ad cautelam, može sklopiti novu ženidbu s katoličkom osobom, s kojom živi.⁶⁶ — U ovom slučaju bilo je sumnjivo pravo na uporabu Pavlove povlastice, kako smo gore spomenuli. Zato se traži obnova privole »ad cautelam«, zato je upravo dispencija kao takova podijeljena ad cautelam, ukoliko nije sigurno razriješenje prijašnje ženidbe Pavlovom povlasticom.

⁶³ Sr. *Ius Pontificium* XV (1935), str. 128.

⁶⁴ Kan. 1120 i adnotacije kard. Gasparrija za ovaj kanon.

⁶⁵ *The Ecclesiastical Review* 1925, str. 188; *Periodica* XIV (1926), str. 19 i dalje; *Monitore ecclesiastico* 37 (1925), str. 193, itd.

⁶⁶ »a daigné accorder la faveur de la dispense du mariage contracté avec l'infidèle, afin que, en renouvelant le consentement ad cautelam, le mari puisse contracter valablement un nouveau mariage avec la personne catholique avec laquelle il vit. Contrarius non obstantibus quibuscumque. Sr. *L'Ami du Clergé* 42 (1925) str. 409; *Nouvelle Revue Théologique* 52 (1925), str. 499 i dalje. Sr. također slučaj riješen 16 aprila 1926, u *Nederlandsche Katolieken Stemmen* 1926, str. 310 i dalje, gdje se radi o ženidbi nekrštenog muža sa ženom krštenom izvan katoličke Crkve.

d) Gasparri donosi jedan slučaj riješen za Leona XIII.: Izak i Rebeka sklope ženidbu. Poslije Izak dadne Rebeki otpusnicu, a ona se pokrsti, ali ne sklopi nove ženidbe. Izak stupi u odnošaj sa Antonijom, s kojom rodi djecu, koju katolički odgoji. Međutim zaželi da primi krst i da ostane u ženidbi s Antonijom. Kongregacija odgovori 23. maja 1894.: »Supplicandum Ssmo pro gratia dispensationis«, što papa potvrđi.⁶⁷

Uzevši u obzir nauku teologa i kanonista i gore spomenute slučajeve crkvene prakse možemo da izvedemo slijedeće zaključke:

Papa može svojom vrhovnom vlašću razriješiti ženidbu sklopljenu između dvije nekrštene osobe, ako se jedna osoba pokrsti, ma da je ženidba izvršena i poslije krštenja te osobe. Ovakova se ženidba uz dane uvjete može razriješiti i uporabom Pavlove povlastice, kako je već spomenuto.

Može papa razriješiti ženidbu sklopljenu između nekrštene osobe i osobe krštene izvan katoličke Crkve, ako ova posljednja prijede u katoličku Crkvu.

Može razriješiti ženidbu sklopljenu između dvije nekrštene osobe, nakon krštenja jedne stranke (ukoliko se ova ne posluži Pavlovom povlasticom i sklopi novu ženidbu), ako i druga stranka želi da se pokrsti. O ovom slučaju vrijede posebne opaske. Vidi dolje pod IV, br. 2.

Sva se ova razrješenja podjeljuju, ako to traži pogodnost vjere — favor fidei — koje bilo stranke. Ova nauka potvrđena praksom otvara nam vrata i vodi nas logično do daljnjih izvoda i zaključaka, naime:

Papa može razriješiti ženidbu sklopljenu između osobe nekrštene i osobe krštene u katoličkoj crkvi i sklopljenu sa oprostom od zapreke razlike vjere, makar ženidba bila i izvršena, ako to traži interes vjere katoličke stranke. Doduše kanon 1120 ističe, da se kod takovih ženidaba ne može upotrebiti Pavlova povlastica. No tim je, kako se vidi iz poredaja dvaju paragrafa, koji su po sebi suvišni,⁶⁸ protivno prijašnjem naučavanju istaknuto, da razrješenje

⁶⁷ Tractatus can. de matrimonio, ed. nova, n. 1163. Sr. također slučaj riješen 30 aprila 1908, Collat. Brug. t. XIV, str. 241 i dalje.

⁶⁸ Vidi tumačenje oviju paragrafa kod **Triebis**, cit. dj. str. 726. Gore smo kod slučaja riješenog 10 jula 1924 već istakli, da je sumnjivo, da li se u ovakovom slučaju može ženidba riješiti po Pavlovoj povlastici. Kad je to u sebi sumnjivo, onda je crkveno zakonodavstvo postavilo pravilo i zakon, da nema mjesta takovoj uporabi, i ako bi možda eventualno objektivno bilo mjesta. Jednako onako, kako se na pr. u kan. 1076 § 3 zabranjuje ženidba u svakom slučaju između krvnih srodnika u izravnoj lozi ili u prvom stepenu poprečne loze, jer je u pitanje naravno pravo. Jednako u kanonu 1060 i 1070, gdje je u pitanju božansko pravo, koje i ako u pojedinom slučaju ne obvezuje, još ostaje obveza crkvenog zakona.

takove ženidbe ne spada pod Pavlovu povlasticu, prema kojoj se može razriješiti samo ona ženidba, koja je sklopljena između dvije nekrštene osobe. Ali nije tim isključeno razriješenje povlasticom vjere papinskom vlašću.

Papa može razriješiti ženidbu sklopljenu između dvije nekrštene osobe, ili ženidbu između krštene i nekrštene osobe, poslije krštenja obadviju, ali samo u slučaju da ženidba nije nakon krštenja obadviju stranaka izvršena. Ako je izvršena nakon krštenja jedne stranke, može se poslije razriješiti. U ovom slučaju razriješenju nije juridički osnov pogodnost vjere, nego nepotpunost ženidbe i zamjenična vlast papina dispenzirati u božanskom zakonu ukoliko je njegova obveza proizvedena ljudskom voljom. Spomenuta naime ženidba je u pravnom smislu izvršena i tvrda (izvršena prije krštenja obadviju stranaka, a tvrda postala po sakramentu t. j. krštenjem obadviju), koja se može riješiti iz pravednog i teškog razloga, kao što se rješava ženidba između dvije krštene osobe sklopljena, a nikako poslije sklapanja ženidbe neizvršena (kan. 119). Samo tvrda i izvršena ženidba je apsolutno nerazrješiva, a spomenuta ženidba nije takova, jer nije izvršena iza kako je postala tvrda, t. j. poslije krštenja obadviju stranaka, kada je ta ženidba postala sakrament. Izvršenje njezino prije krštenja obadviju stranaka, po kojem je ženidba postala slika duhovnog jedinstva Krista i Crkve, ne može predstavljati ono nerazdruživo jedinstvo između Krista i Crkve i po tijelu, kao što ne može predstavljati i izvršenom činiti spolni saobraćaj dviju krštenih osoba prije same sklopljene ženidbe.

Na ovom istom temelju može papa razriješiti ženidbu između krštene i nekrštene osobe, ako ona nije nikako konsumirana, jednako kao i ženidbu između dvije krštene osobe. Apsolutno je nerazrješiva jedino ženidba tvrda i izvršena, tako da se ona ne može riješiti ni onda, ako bi to tražila pogodnost vjere, kao na pr. ženidba sklopljena između katolika i krštenog nekatolika, ako je izvršena, ne može se razriješiti i ako bi eventualno postojala pogibelj za vjeru katoličke stranke. Može se učiniti samo rastava od stola i postelje. Isto tako, ako bi jedan bračni drug otpao od vjere, makar se upisao u nekršćansku sektu, što je sve po sebi jasno.

IV. Pretpostavivši ovu crkvenom praksom utvrđenu nauku i svraćajući posebnu pažnju našem temeljnom problemu, otvaraju nam se nova pitanja, dijelom samo teoretske, a dijelom i praktične prirode.

1. Iz gornje naše argumentacije izlazi dokazana vlast Crkve razriješiti nesakramentalnu ženidbu samo onda, ako za nju postoji juridički temelj, interes ili pogodnost vjere. Dokazana je također vlast Crkve razriješiti vez izvršene ženidbe, bila ona sakramentalna ili nesakramentalna, a u potonjem slučaju samo, ako je mješovita, jer se vlast Crkve ne proteže na nekrštene. Drugi koji juridički temelj, mimo spomenutih, nije dan ni dokazan. Teoretski mo-

žemo pretpostaviti, da bi se juridički osnov mogao naći i u nekom drugom svrhunaravnom dobru, koje je konkretno teško označiti.⁶⁹ Iz toga izvodimo zaključak, da se spomenuta nesakramentalna izvršena ženidba ne može razriješiti, ako ne postoji dotični juridički osnov, i ako bi bilo razloga za razriješenje, kao što na pr. kod razriješenja sakramentalne neizvršene ženidbe, jer treba dobro lučiti razlog za dispencijaciju i juridički osnov. Primjenjujući taj zaključak na konkretno pitanje svećanih redovničkih zavjeta ili višega reda izlazi, da se ni svećani redovnički zavjeti, a pogotovo viši red, ne mogu smatrati pravnim osnovom za razriješenje spomenute ženidbe. Abstrahiramo ovdje od mišljenja nekih teologa i kanonista, da svećani zavjeti razrješuju ženidbeni vez po naravnom ili pozitivnom božanskom zakonu, koja mišljenja mogu da se smatraju neutvrđena i danas općenito napuštena.⁷⁰ Radi rečenog ne može se u pojedinačnom slučaju riješiti ženidbeni vez nesakramentalne izvršene ženidbe, ako bi krštena stranka položila svećane redovničke zavjete ili primila više redove. A isto tako ne može se zakonski odrediti, da položeni redovnički zavjeti razrješavaju spomenuti ženidbeni vez. Ni u slučaju razriješenja sakramentalne nekonsumirane ženidbe (kan. 1119) svećani zavjeti ne čine pravnog osnova za razriješenje, nego samo razlog, koji je od crkvenog zakonodavca ovlaštenog na to sklonio, da taj razlog zakonski postavi kao normu za svaki slučaj. K tome ne vidi se nikakvog opravdanog razloga tvrditi, da bi razriješenje takove ženidbe radi zavjeta bilo potrebno ili nužno. U slučaju da bi krštena stranka ostala nekrštena, razriješenje ženidbenog veza bi moglo ići samo u prilog nekrštenoj stranci i prema tome ne bi nikako pogodovala vjeri, nego protivno. No ako bi i druga stranka primila krst, onda nastupa novi slučaj. Ta bi ženidba postala sakramentalna, ali poslije krštenja obadviju stranaka neizvršena, pa bi se mogla razriješiti papinskom vlašću, ako bi za to postojao razlog, što je vrlo lako moguće. Na temelju samog ka-

⁶⁹ Tako na pr. **Vidal** piše: »Ergo quandocumque adsit necessitas obtinendi boni multo excellentioris, quale profecto est bonum religionis et infidelium, quando per conversionem unius coniugis incipit illud matrimonium subiaci iurisdictioni Ecclesiae...«. **Wernz-Vidal**, *Ius canonicum*, t. o. m. *V De matrimonio*, Romae 1928, n. 636, str. 775; Gasparri označuje to općenito »in fidei favorem et salutem animarum«, »in favorem fidei et propter salutem animarum«, »quando salus animarum id exigit« itd. (cit. dj. n. 1156 i dalje). Jasno se vidi iz ovoga načina izražavanja pretpostavka, da papa može razriješiti vez nesakramentalne ženidbe radi njezine manje čvrstoće, ne vodeći računa o pravnom osnovu takovog razriješenja. Ovakova mogućnost razriješenja nije dokazana, a svakako bi nešto drugo bila nego povlastica vjere. Upućujemo na naše izlaganje gore.

⁷⁰ Vidi **Sanchez**, cit. dj. lib. II, disp. 19.

nona 1119. ne bi se razriješila, jer taj kanon pretpostavlja ženidbu neizvršenu između dvije krštene ili jedne krštene i jedne nekrštene osobe.

Nije nepoznato, da ima kanonista u novije vrijeme, koji u ovom pitanju zastupaju mišljenje protivno ovdje izloženom, a to dolazi odatle, što dovoljno ne uvažavaju pravnog temelja razriješena nesakramentalne izvršene ženidbe, kako smo mi već gore istakli.⁷¹

2. Drugo ne malo važno pitanje je pitanje učinka akta papinskog razriješena gore spomenutih ženidaba povlasticom vjere, naime da li sam taj čin imedijatno i direktno razrješuje ženidbeni vez ili samo daje pravo na razriješeno, tako da razriješeno nastupa istom onda, kad ona osoba, u koje korist je dotična dispencija podijeljena, sklopi novu valjanu ženidbu.

Imajući pred očima temeljnu misao Pavlove povlastice, koja je ista za povlasticu vjere u cijelom njezinom opsegu, te juridički njezin osnov, možemo ovo pitanje riješiti analogno sa Pavlovom povlasticom. Ne treba smetnuti s uma odnošaj Pavlove povlastice prema povlastici vjere. Znamo, da se kod uporabe Pavlove povlastice ženidba ne rješava samim negativnim odgovorom na postavljene interpelacije, nego se tada samo stječe pravo na sklapanje nove ženidbe, a prva ženidba se rješava, istom kad krštena osoba uistinu sklopi novu ženidbu (kan. 1126). Da bude analogija opravdana, odnosno da se opravda protegnuće ove norme na cijelu povlasticu vjere, treba dalje ispitati, da li je ta norma samo crkvenog prava ili je izvod iz same misli i temelja Pavlove povlastice, prema tome ovisna o samom juridičkom temelju razriješena ženidbe.

Još Gracijan i dekretisti nisu u tom pitanju jasni ni na čistu.⁷² Bernardo od Paviye prvi postavlja princip, da se ženidba razrješava istom kad krštena stranka sklopi novu valjanu ženidbu.⁷³ Ovu

⁷¹ Sr. **Dr Smet**, cit. dj. n. 339. S našim zaključkom slaže se Wernz (cit. dj. n. 702, nota 71, str. 1048) no polazeći s drugog stanovišta.

⁷² c. 2 Caus. 28 q. 2; Sravni **Knecht**, *Handbuch des katholischen Eherechts*, 1928, str. 707, gdje se citiraju dekretisti i navode njihove nauke.

⁷³ »Quod si infidelis, quae prius non consentiebat cohabitare venit ad fidem et virum suum repetit, distinguendum puto, an vir, priusquam ipsa converteretur, aliam accepit uxorem, in quo casu non ei redderetur, sed cum secunda maneret; si vero prius ipsa conversa est, quam iste aliam acciperet, puto ipsum sibi esse reddendum; cessante enim causa dissidii, debuit cessare dissidium. Et videtur tam doctori meo Hugoni quam mihi, quod cogendus sit eam recipere, licet in C. XXVIII. q. 2 Si infidelis (c. 2) dicatur, quod contumelia creatoris solvit ius matrimonii erga eum, qui relinquitur, unde videtur, quod statim ab ea fit liber; sed intelligendum est, quod solvat ipsa in infidelitate remanente«. **Bernardi**, *Papiensis, Summa de matrimonio* (edit. Th. Laspeyres, Ratisbonae 1860), cap. 4 (pag. 291).

nauku usvojio je Inocent III. i istumačio ju kao osnovanu u samoj naravi Pavlove povlastice, te prema tome imamo autoritativno tumačenje.⁷⁴ Dokaz tome je sama temeljna misao Pavlove povlastice, koja je sadržana u tome, da krštena stranka ne bude prisiljena živjeti u uzdržljivosti radi vjere ni živjeti s nekrštenim bračnim drugom kao u ropstvu. Pošto se pak od te nužde oslobodava jedino na taj način, da sklopi novu ženidbu, slijedi, da istom sklapanjem nove ženidbe prestaje vez prijašnje.⁷⁵

Ova ista misao i isti juridički osnov vrijedi i za povlasticu vjere. Zašto bi se uopće ženidba razrješavala, ako ne radi toga, da se sklopi nova ženidba? Slijedi prema tome, da se pri uporabi povlastice vjere ili pri papinskoj dispensaciji, kojom se daje razriješene ženidbenog veza, ženidba razrješava istom onda, kad osoba, u čiju se korist daje takova dispensacija, uistinu sklopi novu ženidbu. Čin papinskog akta dispensacije ima se prema tome tumačiti tako, da ona daje pravo na razriješene ženidbenog veza, odnosno na novu ženidbu (kao negativni odgovor na postavljene interpelacije kod uporabe Pavlove povlastice), ali da ženidbeni vez prve ženidbe ostaje na snazi dotle, dok se ne sklopi nova ženidba. Ovo mišljenje zastupa i Gasparri izvodeći to iz analogije sa Pavlovom povlasticom i smještajem kanona 1126 u Zakoniku.⁷⁶

No uz ovakovo tumačenje ipak nam ostaje jedna velika teškoća. Lako ćemo moći shvatiti i primijeniti ovo tumačenje, ako se radi o razriješenju ženidbe sklopljene između dvije osobe prije krštenja, ako se daje dispensacija poslije krštenja jedne, ili ako se radi o mješovitoj ženidbi, pa se krštenoj osobi daje dispensacija, ili uopće ako se daje dispensacija jednoj stranci, dok je druga nekrštena. Ali je posve drugi slučaj, ako se daje dispensacija nekrštenoj stranci, dok je druga već prije krštena, kako je to u gore spomenutom florentinskom slučaju, ili helen-skom slučaju (gore navedenom pod b) ili onom gore navedenom pod d). Lako je tu teškoću shvatiti, ako se ima pred

⁷⁴ »Si enim alter infidelium coniugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit! et in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus: Si infidelis discedit, discedat; frater enim vel soror non est servituti subiectus in huiusmodi«. c. 7 X De divortii 4, 19. Na drugom mjestu potvrđuje to, da ako druga ženidba nije sklopljena u vrijeme kad se i druga stranka krsti, da se onda ne može sklopiti nova ženidba: »Quod si conversus ad fidem, et illa conversa sequatur ante, quam propter causas praedictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compelletur« c. 8 X 4, 19.

⁷⁵ Sr. tumačenje kod Sanchez cit. dj. lib. VII, disp. 54, n. 5; disp. 76, n. 8.

⁷⁶ Tractatus can. de matrimonio, edit. nova, n. 1167.

očima, da se pravo na razriješenje ženidbe daje in favorem fidei i na onoj misli, koju smo gore istakli kod Pavlove povlastice i koja nije razlog razriješenja (causa dispensationis) nego pravni osnov, kako smo to tokom cijele ove rasprave pokazali. Predstavimo si konkretno helenski slučaj: Ženidba se razrješava »in favorem fidei« još nekrštene stranke. Teško je zamisliti juridički učinak toga re-skripta za još nekrštenu stranku prije njezina krštenja (kan. 36); i k tome pogodnost vjere te iste stranke prije krštenja. Ukoliko bi se to pretpostavilo, onda bi značilo, da se daje intuitu baptizmatis seu fidei. A to nije ona misao, koja se očituje u Pavlovoj poslanici: »non enim servituti subiectus est frater, aut soror...« Prema tome bi se za juridički osnov razriješenja uzela vjera, krštenje, ono što još ne postoji, nego što će istom postojati, naime kad dotična osoba primi krštenje. Slijedi, da se istom onda može na podlogi toga juridičkog temelja podijeliti dotično razriješenje. Još više: Dato non concesso, da to riješenje ima svoj efekt prije krštenja dotične stranke, kako bi se mogao shvatiti slučaj, ako bi ta nekrštena osoba, dobivši takovo razriješenje ženidbe, promijenila svoju odluku o krštenju i ne htjela se krstiti? Da li bi postojao taj temelj za razriješenje? Ona bi dobila razriješenje ženidbe ne in favorem fidei, nego protivno in eius praeiudicium.⁷⁷

Dalje, u slučaju imamo drugu stranku krštenu. Postavljajući pitanje o momentu razriješenja ženidbe i učinka papinske dispensacije, u svakom slučaju susretamo poteškoću: Uzmemo li, da se, kako je gore rečeno, razrješava ženidbeni vez sklapanjem nove ženidbe, pitanje nastaje, kada nastupa taj momenat, kada se nova ženidba sklapa, prije ili poslije krštenja. Ako prije krštenja, onda susrećemo za takovu ženidbu zapreku razlike vjere između krštene i nekrštene osobe. Bez oprosta od te zapreke ne može biti dotična ženidba valjana. K tome imamo poteškoću u pretpostavci, da dotična osoba promijeni svoju odluku o krštenju, što bi dovelo do zaključka, da je dotično razriješenje dano, kako smo gore spomenuli, in praeiudicium fidei a ne in favorem. — Ako se uzme, da se nova ženidba sklapa poslije krštenja dotične nekrštene stranke, onda imamo momenat, kad su obadvije stranke krštene i kad je prva ženidba prestala biti nesakramentalnom pa dosljedno ne može više biti govora o razriješenju ženidbe in favorem fidei, nema više

⁷⁷ Očito je, da se naši izvodi direktno protive mišljenju prof. G. Oesterle-a iznesenim u Theol. prakt. Quartalschrift 87 (1934), str. 577, gdje tvrdi, da je moguće razriješenje ovakove ženidbe, kakova je u našem slučaju, samo prije krštenja nekrštene stranke, a nikako poslije. Čini se, da on pušta iz vida neke bitne momente u ovom pitanju, a naročito juridički osnov za razriješenje ženidbe po povlastici vjere. Mimo toga i sama tvrdnja, da se takova ženidba ne bi mogla razriješiti poslije krštenja obadviju stranaka, ne može se održati, jer nije isto, da li je ženidba konsumirana prije ili poslije krštenja, kako smo mi gore istakli.

mjesta uporabi povlastice vjere, nego je moguće samo riješenje ženidbe konsumirane i tvrde, ukoliko poslije krštenja obadviju stranaka ženidba nije izvršena (razlikuj *matrimonium consumatum et ratum* od *matr. ratum et consumatum!*).

No tekst otpisa S. Kongregacije u helenskom slučaju izražava se tako, kao da se daje razriješenje ženidbenog veza prije krštenja nekrštene stranke, dok je ženidba još nesakramentalna, kad veli: »*dissolutionis vinculi naturalis matrimonii contracti...*«. Jer ako bi se riješenje efektuiralo poslije krštenja, onda se ne bi mogao nazvati vez naravne ženidbe nego sakramentalne.

Ma da tako na prvi pogled izgleda, ipak se taj otpis može i drukčije tumačiti, da se naime misli onaj ženidbeni vez, koji je kao naravni sklopljen između dotičnih osoba ne intendirajući direktno, kakav je on kasnije postao. A sklopljen je (»*contracti*«) uistinu kao naravni, nesakramentalni. Svakako u ovom pitanju moramo čekati konačni sud kongregacije, koja je jedina mjerodavna u ovom pitanju.

Dok toga nemamo, možemo spomenutu poteškoću riješiti jedino na taj način, da suglasno sa temeljnom mišlju Pavlove povlastice primijenimo princip kanona 1126 i na ove ženidbe. Primijenivši to na konkretni slučaj, moramo zaključiti, da se ženidbeni vez ne razrješava prije krštenja nekrštene stranke, nego istom sklapanjem odnosno osnaženjem nove ženidbe, drugim riječima poslije krštenja. A jer je u takovom slučaju prva ženidba po krštenju postala sakramentalna, ona se ne može riješiti povlasticom vjere, nego na drugom pravnom osnovu, naime vlasti papinog razriješiti vez sakramentalne neizvršene ženidbe, odnosno izvršene sakramentalne, koja naime nije izvršena poslije krštenja obadviju stranaka. Favor fidei onda nije pravni osnov razriješenja, nego razlog na razriješenje (*causa dispensationis*). Kao takav i u gore spomenutom slučaju favor fidei može da znači samo razlog razriješenja.

3. Glede općeg principa izraženog u kanonu 1127⁷⁸ ne možemo nikako sumnjati, da se odnosi na povlasticu vjere u cijelom

^{77a} Naši izvodi ne dolaze u sukob s definicijom povlastice vjere, kako ju je formulirao Creusen (*Nouvelle Revue Théologique* 52 (1925), str. 229; Vermeersch-Creusen, *Epitome* (4) 1930, n. 427), a poprimio Santini (*Periodica*, na cit. mj.), jer ta definicija obuhvaća pogodnost vjere kao takovu i može se protegnuti na slučajeve i izvan ženidbe, kao na pr. kod krštenja, pa je tako i kan. 1127 samo jedna aplikacija na ženidbu. No kod ženidbe se može primijeniti samo u jednom dijelu svog opsega, ukoliko naime to dopušta sama narav te ustanove. Tako se ne može primijeniti na ženidbu sklopljenu između dvije osobe, kojih je obadviju krštenje dvojbeno. A tako je i u našem slučaju obzirom na izraz »*acquirendae*«. Definicija naime glasi: »*Privilegium fidei est ius eligendi in quovis casu dubio solutionem probabilem quae fidei acquirendae aut servandae favet*«.

⁷⁸ In re dubia privilegium fidei gaudet favore *iuris*.

njezinom opsegu. Sama njegova analiza, njegov osnov u usporedbi sa temeljnom misli povlastice vjere to očevidno pokazuju. Obzirom na sumnju krštenja u pojedinom slučaju vrijede izuzeci postavljeni sigurnom obvezom božanskog prava.⁷⁹

Abstrahirano od daljnjih izvoda, koji imaju samo teoretsku vrijednost, ali samo malu ili nikakvu praktičnu korist.

⁷⁹ Sr. Instrukciju Kongregacije Oficija od 18 dec. 1872 (**Gasparri**, *Fontes* IV, 1024, p. 327; *Collectanea S. C. de Prop. Fide* II, n. 1392, p. 59); Odgovor iste Kongregacije od 19 aprila 1899 (*Fontes* IV, n. 1220, p. 513 sl.; *Collectan.* II, n. 2043; ASS XXXI, 694 i sl.) sa citiranim prijašnjim dekretima i odgovorima. K tome: **J. Creusen** u časopisu *Nouvelle Revue Théologique* 52 (1925), str. 230 i dalje; **Schaepman** u čas. *Nederlandsche kath. Stemmen* 1925, str. 57; **Vermeersch** u časop. *Periodica* XIII (1925), str. 212, gdje ispravlja svoje predašnje mišljenje izneseno u *Periodica* X (1922), str. 27; **Arendt**, u čas. *Ephemerides Theologicae Lovanienses* I (1924), str. 174—184, naročito str. 181.